

МУЗИЧНА ТЕРАПІЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

*Квітка Н.О.,
старший науковий співробітник
відділу інклюзивного навчання
Інституту спеціальної педагогіки НАПН України*

У системі психокорекційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами музикотерапія посідає важливе місце. Як варіативна складова змісту освіти може слугувати методом, який використовує музику як засіб мобілізації інтелектуальних, емоційних, рухових, мовленнєвих та інших функціональних можливостей організму дитини з психофізичними порушеннями.

Термін «музикотерапія» грецько-латинського походження. В перекладі означає «зцілення музикою». Водночас у науковій літературі є багато визначень цього поняття:

- допоміжний засіб психотерапії;
- системне використання музики в лікуванні дітей;
- засіб реабілітації, профілактики, підвищення резервних можливостей організму людини;
- засіб оптимізації творчої та педагогічно-виховної роботи;
- найновіша психотехніку, що здатна забезпечити ефективне функціонування людини в суспільстві, гармонізувати її життя.

Отже, музикотерапія (музична терапія) – це контрольоване використання музики для гармонізації внутрішнього світу людини. Вона сприяє покращенню або збереженню здоров'я, впливає на фізичний, емоційний, інтелектуальний, соціальний, естетичний і духовний стан. З метою активізації емоційних процесів, подолання соціально-комунікативних порушень поведінки, регуляції психофізіологічних напружень, формування здатності до естетичних переживань, насолоди тощо музикотерапія слугує засобом корекції, лікування та реабілітації дітей з психофізичними порушеннями.

Музична терапія для дітей з особливими потребами в інклюзивному середовищі разом із спільною метою та завданнями музичного виховання (освітніми, виховними та розвивальними) спрямована на реалізацію специфічного завдання – корекцію психофізичних порушень дітей, зокрема корекцію їх психоемоційного стану. Необхідно створити простір, в якому діти вчаться володіти основними рухами відповідно до звучання музики, розвивати у них слухові відчуття, виховувати культуру поведінки. Музика позитивно впливає на вегетативну нервову систему дитини, є стимулятором мисленнєвих процесів і стабілізатором комунікативних взаємин між дорослими та дітьми.

Музична терапія спрямована на реалізацію наступних завдань:

- формування у дітей здатності емоційно сприймати музику;
- формування інтересу до музично-практичної діяльності;
- формування елементарних знань та уявлень про музичне мистецтво, ознайомлення з його роллю у житті людей;

- корекція недоліків пізнавальної та емоційно-вольової сфери шляхом систематичного, цілеспрямованого формування сприймання музики;
- формування мови та різних функцій мовлення;
- виправлення недоліків моторно-рухової сфери;
- формування емоційно-естетичного ставлення до предметів і явищ навколишнього світу та творів музичного мистецтва;
- формування музично-сенсорних здібностей;
- виховання у дітей основних моральних та комунікативних якостей особистості, в тому числі закладення основ національної свідомості.

Музикотерапія спрямована на допомогу вчителям музики, терапевтам, психологам, асистентам стимулювати й коригувати розвиток дітей з особливими освітніми потребами (порушення мовлення, слуху, зору, інтелекту, опорно-рухового апарату, гіперактивність та розлади аутичного спектру) в навчальному закладі з інклюзивною формою навчання.

Розроблена музикотерапії вміщує зміст, який складається з корекційно-розвивальної програми та методичних рекомендацій. Зміст програми, особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами у процесі сприймання музики, види корекційно-розвивальної роботи, організацію та зразки занять з використанням певних напрямів музики та рекомендованими музичними творами подано у даних матеріалах. Прослуховування музики рекомендується не лише у процесі занять, а й під час ігрової чи навчальної діяльності або для налаштування дітей на відпочинок. Пропонуємо дітям подавати музику дозовано. Наприклад, спочатку як фон від 5 до 15 хвилин по одній-дві мелодії повторюючи їх раз від разу, але кожного дня. Тобто рухаючись від простого до складного і коли музику діти почнуть впізнавати – слухати нові твори.

Зміст занять реалізується шляхом запровадження певних видів корекційно-розвивальної роботи:

1. Рецептивне сприймання музики (чуттєве).
2. Рухова релаксація та злиття з ритмом музики.
3. Гра з іграшками.
4. Музично-рухові ігри та вправи.
5. Вокалотерапія (співи).
6. Музикомалювання.
7. Казкотерапія.
8. Гра на дитячих шумових і музичних інструментах та ритмічна декламація.
9. Дихальні та гімнастичні вправи під музику.

Всі види корекційно-розвивальної роботи задовольняють індивідуальні потреби кожної дитини. Вирішити питання щодо розвитку емоційно-вольової сфери, уваги, інтелекту допоможуть особистісний підхід, доступні методи і відповідні форми музично-педагогічного впливу на дитину.

Вибір музичних творів для занять із дітьми, що мають різні порушення психофізичного розвитку є складним. Саме тому ми зупинилися на творах класичної та фольклорної музики, які є основою для формування музичної культури особистості.

Звернувшись сьогодні до практичної музикотерапії, треба використати весь її творчий потенціал. Зокрема й музичний фольклор як засіб духовного впливу на особистість дитини (С. Азбелев, О. Росовецький та ін.), а також як засіб національно-патріотичного виховання (С. Грица, А. Іваницький, М. Леонтович, М. Стельмахович, К. Стеценко, Л. Українка та ін.). Специфіка дитячого музичного фольклору полягає у відповідності віковим можливостям дітей дошкільного віку у виборі тем, образів, ідей; характеризується поєднанням словесного матеріалу з елементами гри та супровідними рухами; проявляється через виражене виховне спрямування. Сповнений особливого національного колориту, він без сумніву має силу зцілювання.

Слухаючи музику, людина одразу сприймає всю глибину мистецтва, тому що воно як віра та любов не є кількістю інформації. В першу чергу, це енергія, що випромінюється і сприймається, а відтак створює особливий душевний стан, який допомагає досягти позитивних результатів у лікуванні, реабілітації та нормалізації психофізичного стану дітей з особливими потребами.

Планування занять поданої нами корекційно-розвивальної програми з музикотерапії подано в таблиці, де розписано зміст занять за видами корекційно-розвивальної роботи та напрямками музики та приблизна їх кількість. Вона представлена у вигляді таблиці, в якій основними є три колонки: «Тема заняття», «Вид корекційно-розвивальної роботи» та «Практичний матеріал». Добір музики здійснено за такими напрямками:

- 01 - релаксація (розслаблення);
- 02 - заспокійлива;
- 03 - глибока релаксація;
- 04 - стимуляція позитивного настрою;
- 05 - стимуляція емоційної сфери;
- 06 - стимуляція емоційно-образних уявлень;
- 07 - активізація творчих здібностей;
- 08 - стимуляція інтелектуальної сфери;
- 09 - підвищення активності;
- 10 - стимуляція мовленнєвої активності;
- 11 - закладення основ національної свідомості.

Завдання кожного заняття з музикотерапії має бути спрямоване на те, щоб дитина отримала якомога більше позитивних почуттів, бо музика пробуджує такі емоції, які формують внутрішню потребу людини у глибокому та постійному спілкуванні з нею.

Зміст занять з музикотерапії полягає в єдності таких позицій, як збагачення досвіду емоційно-особистісного ставлення до дійсності та збільшення багажу музичних вражень. При цьому дуже важливо виховувати у дітей культуру слухання та бажання займатися художньою та музично-практичною діяльністю для досягнення власної самостійності, незалежності у своїх уподобаннях, а головне здатності через музику любити і сприймати себе та світ таким, яким він є.

Заняття з музикотерапії здатні сприяти загальному розвитку особистості дитини. Емоційна чуйність і розвинений музичний слух дозволяють дітям в доступній для них формі відгукнутися на добрі почуття та вчинки, допомагають

активізувати пізнавальну діяльність, постійно вдосконалюючи рух до загального оздоровлення всього організму в цілому.

Особливих застережень для використання музикотерапії немає. Проте музичний терапевт має враховувати індивідуальні особливості кожної дитини із психофізичними порушеннями, враховуючи, що при загальному тяжкому стані дитини, гострій формі захворювання, тяжких ураженнях нервової системи дитина надзвичайно вразлива і потребує особливих підходів у будь-яких методах лікувальної терапії.

Варто проводити заняття з музикотерапії в приміщенні, де діти почувають себе комфортно і затишно, обладнаних необхідними наочними засобами і технічною апаратурою.

Таким чином, використання музичної терапії у роботі з дітьми з особливими потребами в інклюзивному середовищі у різних її видах і формах як багатофункціонального засобу корекції психофізичних порушень є надзвичайно важливим для забезпечення нормалізації їх життєдіяльності. В освітньо-виховному процесі закладу, де активно відбувається розвиток і навчання дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку, вона має зайняти належне місце. Адже впровадження нестандартних, творчих, немедичних засобів впливу на активізацію внутрішніх ресурсів організму дитини з психофізичними порушеннями створює більше шансів для її розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алвин Дж. Музыкальная терапия для детей с аутизмом / Дж. Алвин, Уорик Э. – М.: Теревинф, 2004. – 208 с.
2. Антонова-Турченко О. Музична психотерапія: посібник-хрестоматія / О. Антонова-Турченко, Л. Дробот – К.: ІЗМН, 1997. – 260 с.
3. Брусиловський Л. С. Музикотерапія: руководство по психотерапии / Л. С. Брусиловський – М., 1985.
4. Готсдинер А. Л. Музыкальная психология / А. Л. Готсдинер – М., 1993.
5. Матейова З. Музикотерапія при заикании / З. Матейова, С. Машура – К., 1984. – 364 с.
6. Назайкинский Е. В. О психологии музыкального восприятия / Е. В. Назайкинский – М.: «Музыка», 1972. – 345 с.
7. Петрушин В. И. Музыкальная психотерапия: Теория и практика / В. И. Петрушин – М.: Гуманит. издат. центр ВЛАДОС, 2000. – 176 с. – (Учебное пособие для студентов высших учебных заведений).
8. Побережна Г. Педагогічний потенціал музикотерапії / Г. Побережна – № 2 — 2008.— С. 9-12. – (Мистецтво та освіта).